

УДК 327:004

ДОБРОДУМ Ольга – доктор філософських наук, професор кафедри журналістики та реклами, Державний торговельно-економічний університет, 19, вул. Кіото, м. Київ, Україна, індекс 02156 (dobrodum.olga@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.47.3>

Бібліографічний опис статті: Добродум, О. (2023). Дискурс цифрового тоталітаризму як можливого тренду дигіталізації суспільства. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», № 47, 44–56, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.47.3>*

ДИСКУРС ЦИФРОВОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ ЯК МОЖЛИВОГО ТРЕНДУ ДИГІТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Мета статті – дослідити цифровий тоталітаризм як можливий тренд дигіталізації суспільства. Методологічними засадами дослідження стали принципи світоглядного та методологічного плюралізму, неупередженості та гуманізму, компаративності та незаангажованості, ідеологічного різноманіття, толерантності, світськості. З конкретно-наукових методів було застосовано проблемно-хронологічний, системно-структурний та критичний аналіз філософських джерел, а також концептуально-дискурсний, системно-хронологічний підходи до наукового осмислення явищ та подій суспільного життя. Наукова новизна – Сьогодні в XXI столітті цифровий тоталітаризм є актуальним феноменом та екзистенціальним викликом сучасної епохи. Калейдоскоп усіх соціальних дій знаходить відображення у ЗМІ. Багато вчених висловлюють занепокоєння потенційними загрозами у зв'язку з аномально швидким розвитком технологій. Висновки. В даний час поширені антиутопічні побоювання у можливості настання цифрового тоталітаризму та ціла палітра різноманітного ставлення до high-tech, у зв'язку з чим актуалізуються у суспільній пам'яті

синонімічні поняття технофобія та неолуддизм, комп'ютерна та Інтернет-адикція як форми проблематичного впливу Глобального Павутиння. Спектр та реєстр впливу технологій на конкретну особистість залежить не стільки від самої природи Інтернету, а від його користувачів, які все більше взаємодіють саме на технологічній основі. Цифровий тоталітаризм у політичній площині може вбачатися через підтасовування під час виборчого процесу та електоральні фальсифікації у зв'язку з підрахунком результатів голосування. Слід також звернути увагу на юридичний аспект становлення цифрової диктатури, оскільки створення загальних глобальних баз даних не завжди йдуть на користь сегменту, в якому вони створюються.

Ключові слова: цифровий тоталітаризм, дигіталізація суспільства, Інтернет, технофобія, дискурс.

DOBRODUM Olga – Doctor of Philosophy, Professor at the Department of Journalism and Advertising, State University of Trade and Economics, 19, Kyoto str., Kyiv, Ukraine, postal code 02156 (dobrodum.olga@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.47.3>

To cite this article: Dobrodum, O. (2023). Dyskurs tsyfrovoho totalitaryzmu yak mozhlyvoho trendu dyhitalizatsii suspilstva [Discourse of digital totalitarianism as a possible trend of digitalization of society]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, № 47, 44–56*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.47.3>

DISCOURSE OF DIGITAL TOTALITARISM AS A POSSIBLE TREND OF DIGITALIZATION OF SOCIETY

Summary. *The purpose is to investigate digital totalitarianism as a potential trend of digitalization of society. The methodological foundations were the principles of worldview and methodological pluralism, impartiality and humanism, comparability and neutrality, ideological diversity, tolerance, secularism. Of concrete-scientific methods, problem-chronological, systemic-structural and critical*

analysis of philosophical sources, as well as conceptual-discourse, systemic-chronological approaches to the scientific understanding of phenomena and events of social life were applied. Scientific novelty – Today in the 21st century, digital totalitarianism is an actual phenomenon and an existential challenge of the modern era. The kaleidoscope of all social actions is reflected in the media. Many scientists express concern about potential threats in connection with the abnormally fast development of technology. Conclusions. Currently, there are widespread dystopian fears about the possibility of the onset of digital totalitarianism and a whole palette of diverse attitudes to high-tech, in connection with which the synonymous concepts of technophobia and neo-Luddism, computer and Internet addiction as forms of problematic influence are updated in the public memory of the World Wide Web. The spectrum and register of the influence of technologies on a specific personality depends not so much on the nature of the Internet itself, but on its users, who increasingly interact precisely on a technological basis. Digital totalitarianism in the political plane can be seen through subjugation during the electoral process and electoral falsifications in connection with the counting of voting results. Attention should also be paid to the legal aspect of creating a digital dictatorship, as the creation of common global databases does not always benefit the segment in which they are created.

Key words: *digital totalitarianism, digitalization of society, Internet, technophobia, discourse.*

Постановка проблеми. Ймовірно, сьогодні в ХХІ столітті цифровий тоталітаризм є актуальним феноменом та екзистенціальним викликом сучасної епохи. Дискурс цифрового тоталітаризму навіює алузію нумерологічних поглядів піфагореїзму – магічних співвідношень всього земного з цифрою, причому Бог позначався одиницею. Бінарна система як основа high-tech була б неможлива без нуля, який подарувала людству Індія, без винаходу якого не було б математики, фізики та новітніх технологій (Брахмагупта, індуський математик та астроном, вперше використав точку під іншими числами для позначення числа нуль у 628 року нашої ери). Калейдоскоп усіх соціальних дій знаходить відображення у ЗМІ і може діяти позитивно чи негативно – даний амбівалентний підхід

вживаємо і в межах осмислення впливу цифрових технологій, відношення до яких може бути від глорифікації та сакралізації до демонізації та інферналізації, оскільки багато вчених висловлюють занепокоєння потенційними загрозами у зв'язку з аномально швидким розвитком обговорюваної технології.

У зв'язку з цією тематикою неможливо не згадати китайський капіталізм із соціалістичним обличчям або соціалізм із китайською специфікою та його великий китайський електронний брендмауер. Особливо симптоматично проявила себе Арабська весна, яка інакше називалася твіттер- і фейсбук-революцією, що почалася революцією в Тунісі. Маніфестація цифрового тоталітаризма, на наш погляд, може вбачатися і у певній монополізації виробництва – наприклад, у тому, що на Тайвань припадає майже 90% глобального виробництва передових мікрочипів (і більш як 65% усіх чипів), тож півпровідники, крихітні комп'ютерні чіпи часто називають «нафтою» XXI століття. Ймовірно, в найближчому майбутньому в середньостроковій перспективі бунт роботів людству не загрожує, оскільки роботоконструкції не настільки досконалі, щоб могли самостійно планувати і виконувати покладені на них функції. Машинобудування поки що розвивається значним чином автономно від high-tech, симбіозу між ними поки немає, та й рівень програмного забезпечення поки що не є настільки досконалим, аби ШІ (штучний інтелект) міг сам ставити завдання та їх виконувати.

Актуалізував досліджувану нами проблему і той факт, що AI (штучний інтелект) – найважливіше слово 2023 року за версією словника Collins, тому що ШІ «прискорився такими швидкими темпами та став домінуючим обговоренням 2023 року». Використання цього слова за останній рік зросло вчетверо. «ШІ» був обраний зі списку нових термінів, які відображають «нашу мову, що постійно розвивається, і проблеми тих, хто її використовує». Торік словом року обрали «пермакризу» (постійну кризу), роком раніше – «NFT», а у 2020 році – «локдаун» (Addley E., 2023).

Мета статті – дослідити цифровий тоталітаризм як можливий тренд дигіталізації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній епосі «технофобія» присутня, перш за все, у так званих

«антистїєнтистських напрямках» західної філософії, таких, наприклад, як філософія життя і екзистенціалізм, що виростають з неї, і філософська антропологія. До технофобів можна зарахувати і деяких теоретиків «глобально-екологічного катастрофізму», серед яких А. Печчеї, Д. Медоуз, Дж. Форрестер, П. Ерліх, А. Дж. Бахм, Г. Гардін тощо.

Дигіталізація деякими сприймається як щось недолюдське і навіть інфернальне у руслі міркувань Е. Фромма про некрофілію, як втілення «Thanatos» в термінології З. Фрейда. Користуючись концептуальною спадщиною психоаналізу, можна уявити, як майбутні архетипи high-tech повстають із глибин колективного несвідомого.

Основний матеріал. Згідно з класифікацією, яку використовує низка експертів, сьогодні ми живемо під час Четвертої промислової революції, що характеризується злиттям технологій ШІ, генної інженерії та робототехніки, що стирає межі між фізичним, цифровим та біологічним світами. Ентоні Гідденс вважає, що темпи і глобальні масштаби такої революції безпрецедентні в історії людства, і ми, ймовірно, перебуваємо лише на її ранніх стадіях – на його думку, нові розробки в галузі ШІ, ймовірно, призведуть до нової фази соціальної трансформації. Деякі вважають, що цифрова революція, в першу чергу, породжує нескінченну різноманітність та руйнує інститути і спосіб життя, що існували раніше. Нещодавно видання «Insider» склало список спеціальностей, у яких нейромережі зможуть замінити людей: програміст, журналіст та копірайтер, юрист, маркетинговий аналітик, учитель, фінансовий консультант, трейдер, графічний дизайнер, бухгалтер, агент підтримки.

Як мінімум, у перелічених галузях відсіюються дилетанти, яких легко можна буде замінити чат-ботами, і залишаться лише справжні професіонали своєї справи: гучними були нещодавні новини про те, що американське видання BuzzFeed звільнило 180 журналістів і почало використовувати чат-бот – ці процеси вже відбуваються. Історія знає науково-технічні революції, які викликали страх і побоювання людей, що їх замінять машинами: ченці, які переписували рукописи від руки, засуджували друкарський верстат, а камеру оголосили смертю живопису в середині 1800-х років. Згадаймо рух луддитів, що виник у першій

чверті XIX століття в ході промислової революції в Англії – тоді робітники ламали машини та обладнання на знак свого протесту. Науково-технічна революція – річ неминуча, і найбільше вона стосується певних професій чи сфер, але, зрештою, буквально змінює світ. Яким стане світ після Четвертої промислової революції за такого масового використання ШІ? Рей Курцвейл говорив про те, що ми навіть не помітимо, як почнеться епоха сингулярності – коли розвиток цих інформаційних технологій буде вже такою густиною, що невідомо: ми ними керуємо, або вони нами. Навіть уже зараз у багатьох може виникнути відчуття, що керують вони – інформаційні технології. Ми вже входимо в епоху сингулярності, ШІ гратиме дуже велику роль, але виникатиме і дуже велика потреба в унікальності людської думки. Професіонали, безумовно, будуть затребувані, але питання ще в тому, чи зможуть професіонали, потім вбудуватися в це інформаційне діджиталізоване середовище? (Мок А., Zinkula J., 2023).

Можливо, комп'ютери стануть не потрібними вже до кінця цього століття, а то й років через тридцять. У впливовому американському науковому журналі «Frontiers in Neuroscience» дванадцять вчених опублікували статтю, яка викликала світовий резонанс «Human Brain/Cloud Interface» про створення безпосередньої системи взаємодії між мозком людини і «хмарою даних, що стрімко розширюється», прототипом якого є Інтернет. Ще в 2016 році розробку неймовірного інтерфейсу взяв на себе Ілон Маск, який майстерно лякає аудиторію тим, що незабаром людство в порівнянні з машинами ШІ стане просто їхніми домашніми котиками. Концепція трансгуманізму останнім часом зустрічає все більше критики: на одній чаші терезів – ні багато ні мало усунення страждань, хвороб, старіння та смерті, проте на іншій – наше повне розлюднення, більше того, здавання себе під контроль якоїсь таємної системи, яка, оскільки важелі впливу як нанороботів вже вживлені у кожного індивіда, що особливо боїться смерті, і вона може розпоряджатися ними на власний розсуд. Адже моральні гарантії безпеки особистості залишаються моральними гарантіями, та й їх ніхто не дає. При цьому, як справедливо зауважив Ілон Маск, часткова кіборгізація людини вже відбулася: сучасні люди щодня

взаємодіють із «цифровими версіями себе» у вигляді облікових записів у соцмережах, наприклад (Human Brain/Cloud Interface, 2019).

Ще, як відомо, «хрещені батьки» штучного інтелекту остерігаються, що він може вийти з-під контролю, тому пропонують покласти відповідальність за вред від нього на компанії-розробників. Артикуловано пропозиції щодо ШІ, згідно з якими уряди мають виділяти одну третину своїх досліджень та розробок штучного інтелекту, а компанії – одну третину своїх науково-дослідних ресурсів на безпечне та етичне використання систем; доцільне надання незалежним аудиторам доступу до лабораторій ШІ; створення ліцензійної системи для створення передових моделей; компанії зі штучним інтелектом повинні вжити спеціальних заходів безпеки, якщо в їх моделях виявлено небезпечні можливості; покладання відповідальності на технологічні компанії за передбачувану та запобіжну шкоду від їх систем ШІ. Недбало розроблені системи штучного інтелекту загрожують «посилити соціальну несправедливість, підірвати наші професії, підірвати соціальну стабільність, сприяти широкомасштабній злочинній чи терористичній діяльності та послабити наше спільне розуміння реальності, яка є основою суспільства». Вони зазначили, що поточні системи штучного інтелекту вже демонструють ознаки тривожних можливостей, які вказують шлях до появи автономних систем, які можуть планувати, переслідувати цілі та діяти у світі. Хоча деякі експерти зі штучного інтелекту стверджують, що страхи щодо загрози існуванню людей перебільшені («Хрещені батьки», 2023).

Можна відзначити, що людству притаманні алармічні настрої у зв'язку з ШІ – існують гіпотетичні уявлення, що людство вперше стикається із ситуацією, коли з'явилося щось, що буде набагато розумнішим за найрозумнішого людини. Так, Ілон Маск заявив, що штучний інтелект є найбільшою загрозою для людства (Ілон Маск, 2023).

Ілон Маск також висловив занепокоєння щодо впливу штучного інтелекту на майбутнє праці та суспільства. На його думку, рукотворний розум зрештою може зробити працю людини непотрібною, оскільки ШІ навчиться виконувати практично сі види робіт. Детально бізнесмен підкреслив, що настане момент,

коли робота не буде потрібна, оскільки штучний інтелект стане «розумнішим за найрозумнішу людину». Такий стан справ, за словами Маска, може бути як позитивним, так і негативним явищем (користь від ШІ полягатиме в позбавленні людей від праці, проте поширення рукотворного розуму поставити під сумнів сенс існування людства) (Бровченко В., 2023).

Ілон Маск вважає, що штучний інтелект з часом може також залишити всіх без роботи, що ШІ може стати «найбільш про-ривною силою в історії». Якщо захочуть, люди матимуть роботу для особистого задоволення, але ШІ зможе робити все. Ілон Маск неодноразово попереджав про загрози, які штучний інтелект несе людству, одного разу сказавши, що він може бути небезпечнішим за ядерну зброю, закликавши припинити розробку ШІ, більш досконалого, ніж програмне забезпечення OpenAI GPT-4 (Орос Ю., 2023).

Ми є свідками наслідків глобальних Tech- та IT-революцій, оскільки IT- та Tech-промисловість змінює навіть ландшафт політики. Якщо поважно подивитись на середній вік топ-політиків Заходу та якість сьогоденної низькооплачуваної західної бюрократії, то легко зрозуміти, що вже щонайменше двадцять років триває світовий тренд: політика та держслужба викликає відторгнення у молоді, адже «навіщо стріляти один в одного, коли можна лайкати один одного». Шанс глобального перезавантаження Заходу та появу нових, готових діяти лідерів, які підуть на підвищення ставок до повної перемоги цивілізації над мороком – іншого варіанта просто немає (Сакварелідзе Д., 2023).

Чинник ШІ особливо важливий у гуманітарному дискурсі, оскільки він демонструє можливість використання тих чи інших ідей, незалежно від того, що мали на увазі самі автори поняття. Ймовірно, методологічно невірним було б екстаполювати ідеї класика на інші контексти та обставини – адже це все одно, що застосовувати концептуальні погляди Мартіна Лютера у контексті оцінки війни Росії з Україною. Як відомо, Мартін Лютер рекомендував досить суворі методи перемоги у громадянській війні, серед яких: спалювати та бити, вбивати та стратити. Оскільки історія і не знає умовного способу, невідомо, що Гітлер міг би сказати про нас, яким доступна будь-яка інформація завдяки

Інтернету, адже за своєю хитрістю і підлістю, ницістю і агресією людський інтелект поки набагато перевищує нелюдський і ШІ поки що лише демонструє можливості людини, зокрема його погані сторони. Безмежна креативність людського розуму обмежується набором етичних принципів: так, у 2016 році чат-бот Microsoft Tay, попередник ChatGPT, заповонив Інтернет женоненависницьким та расистським контентом, який з'явився через онлайн-тролі, які «згодували» йому образливі навчальні дані (Chomsky N., 2023).

Повертаючись до теперішньої російсько-української війни, існують уявлення про те, що Кремль готує 'імпортозаміщення' Google: так красиво буде називатися введення цифрової диктатури Великий китайський файрвол (під назвою «Золотий щит») передбачає слухняну поведінку на ринку світових сервісів, від Google до Facebook, що встановлюють фільтри за ключовими словами та використовують «чорний список» заборонених сайтів. Також Китай створив успішні аналоги західних сервісів: замість Google – Baidu, Twitter замість Weibo, замість Facebook – RenRen, Facebook Messenger та WhatsApp – WeChat, YouTube – Youku. Сьогодні «Яндекс» потіснив Google і є ключовим цензором у російському цифровому світі та відіграє провідну роль у покритті інформації про війну, водночас «Яндекс» відкриває ФСБ доступ до даних усіх користувачів, не лише російських. Як жартують у мережі, путінські спецслужби змінили лозунг компанії з «Яндекс – знайдЕться все» на «Яндекс – знайдУться всі». Тримаючи «Яндекс» біля кармана, Кремль водночас збирається фільтрувати цифрове спілкування з «буржуазним» інтернетом, всілякими Google, Yahoo! та FB: для цього достатньо в разі зменшити швидкість із західним світом – ось у такий вісь нехитрий спосіб Рунет стане «суверенним». Нова версія залізної завіси – це щось на кшталт глушилок, що протидіяли ворожим «голосам» у радіоефірі. Створення «суверенного» інтернету вказує на те, що сучасні інформаційні проблеми режим Путіна вирішує прийомами 70–80-річної давнини (Кремль готує, 2023).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цифровий тоталітаризм у політичній площині може вбачатися через підтасовування під час виборчого процесу та електоральні фальсифікації у зв'язку з підрахунком результатів голосування.

Слід також звернути увагу на юридичний аспект становлення цифрової диктатури, оскільки створення загальних глобальних баз даних не завжди йдуть на користь сегменту, в якому вони створюються – це стосується в основному дигіталізації персональних даних конкретної фізичної особи. Основна проблема полягає в тому, що згадана дигіталізація йде в розріз із наявним законодавством України про збереження баз даних особи, як це зазначено в Конституції України – що без особистої згоди громадянина передача його особистих даних уповноваженим особам (організацією) третім особам заборонена (стаття 23), а також це йде із законами України «Про інформацію» та «Про захист персональних даних». З одного боку, це порушення права і свободи людей, з іншого боку, можливість витоку цих даних будь-яким зацікавленим особам, починаючи від іноземних розвідок і закінчуючи злодіями, які використовують ці дані для незаконного оформлення коштів чи матеріальних цінностей. Приклад цьому – Дія, без згоди на те громадян України були оцифровані 2 паспорти громадян України – внутрішній та закордонний – та ідентифікаційний податковий номер, але найцікавіше при цьому у тому, що закордонний паспорт операційної сили в українських прикордонників не має. Те саме стосується глобальної мережі призовного реєстру, над яким зараз працюють територіальний центр комплектування та соціальної допомоги (ТЦК). Маючи глобальну корупцію серед працівників ТЦК, немає жодної гарнатиї захисту персональних даних цього реєстру, тим більше, абсолютно невідомо, наскільки захисту він буде підданий.

Основна сфера банківської діяльності – банківські розрахунки – виробляються виключно в електронному вигляді, через систему е-платежів SWIFT – зі штаб-квартирою та розробниками у Брюсселі. Відключення будь-якого банку від цієї системи рівносильне блокуванню його працездатності та втраті ділової репутації. На даному етапі авіаційний транспорт у сфері адміністрування та управління польотів як з боку диспетчерів, так і аероменеджерів повністю оцифрований: кожен борт і має власний JPS-навігатор, включаючи бізнесджети, і відстежити переміщення будь-якого літака зараз не важко в режимі реального часу. Залізничний транспорт також

майже повністю оцифрований, активно здійснюється оцифрування автомобільного транспорту. Основна умова експлуатації вантажних автомобілів та автобусів, що здійснюють міжнародні та міжобласні рейси всередині країни – наявність JPS-навігатора, таким чином диспетчер транспортного перевізника знає у будь-який момент місцезнаходження підлеглого транспортного засобу. Але в найближчому майбутньому відсутня небезпека поглинання ІІІ людей – витіснення людини та необхідність присутності людини при виконанні тих чи інших операцій.

Фінансові засоби людини в наш час можуть накопичуватися, серед іншого, у криптовалюти біткойнах, однак у нашій українській державі на законодавчому рівні тема біткойна зовсім не прописана, що створює значне поле для фінансових махінацій, зловживань, відповідальність за які на законодавчому рівні юридично не прописана. У біткойнах дають хабарі, на біткойни відмивають кошти, набуті злочинним шляхом, у біткойнах здійснюються сірі платежі. Нині дуже поширений бізнес – майнінг криптовалют, проте, на українському законодавчому рівні ця тема повністю відсутня.

Таким чином, в даний час поширені антиутопічні побоювання у можливості настання цифрового тоталітаризму та ціла палітра різноманітного ставлення до high-tech, у зв'язку з чим актуалізуються у суспільній пам'яті синонімічні поняття технофобія та неолуддизм, комп'ютерна та Інтернет-адикція як форми проблематичного впливу Глобального Павутиння. Спектр та регістр впливу технологій на конкретну особистість залежить не стільки від самої природи Інтернету, а від його користувачів, які все більше взаємодіють саме на технологічній основі. З одного боку, начебто, «доктор Google знає все», а з іншого, «підключися, інакше загинеш», адже «реальність – це ілюзія, викликана відсутністю Інтернету», і, за словами Білла Гейтса, «якщо тебе немає в Інтернеті – то ти не існуєш».

ЛІТЕРАТУРА

1. «Хрещені батьки» штучного інтелекту остерігаються, що він може вийти з-під контролю. URL: https://tsn.ua/nauka_it/hrescheni-batki-shtuchnogo-intelektu-osterigayutsya-scho-vin-mozhe-viyti-z-pid-kontrolyu-2436061.html

2. Addley E. ‘AI’ named most notable word of 2023 by Collins dictionary Chosen from a list that includes ‘greedflation’, ‘nepo baby’ and ‘deinfluencing’, use of term has quadrupled this year. URL: <https://amp.theguardian.com/technology/2023/nov/01/ai-named-most-notable-word-of-2023-by-collins-dictionary>

3. Chomsky N., Roberts I. and Watumull J. Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT. URL: <https://www.nytimes.com/2023/03/08/opinion/noam-chomsky-chatgpt-ai.html>

4. Human Brain/Cloud Interface. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnins.2019.00112/full>

5. Mok A. and Zinkula J. ChatGPT may be coming for our jobs. Here are the 10 roles that AI is most likely to replace. URL: <https://www.businessinsider.com/chatgpt-jobs-at-risk-replacement-artificial-intelligence-ai-labor-trends-2023-02?>

6. Бровченко В. Ілон Маск висловив побоювання, що штучний інтелект позбавить людство сенсу існування. URL: <https://prostomob.com/174903-ilon-mask-vyslovyv-poboyuvannya-shho-shtuchnyj-intelekt-pozbavyt-lyudstvo-sensu-isnuvannya>

7. Ілон Маск назвав найбільшу загрозу для людства. URL: https://tsn.ua/nauka_it/ilon-mask-nazvav-naubilshu-zagrozu-dlya-lyudstva-2441902.html

8. Кремль готує «імпортозаміщення» Google: так красиво називатиметься введення цифрової диктатури. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/kreml-gotue-importozamischennya-google-tak-krasivo-nazivati-timetsya-vvedennya-tsifrovoi-diktaturi.htm>

9. Орос Ю. Штучний інтелект із часом залишить усіх без роботи, – Ілон Маск. URL: <https://itc.ua/ua/novini/shtuchnyj-intelekt-z-chasom-zalyshyt-usih-bez-roboty-ilon-mask/>

10. Сакварелідзе Д. Ми – свідки наслідків глобальних Tech та IT революцій. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/sakvarelidze/6542959311e0f/>

REFERENCES

1. «Khreshcheni batky» shtuchnoho intelektu osterihaiutsia, shcho vin mozhe vyty z-pid kontroliu [The «godfathers» of artificial intelligence are wary that it can get out of control] (2023). E-resource. Accessmode: https://tsn.ua/nauka_it/hreshcheni-batki-shtuchnogo-intelektu-osterigayutsya-scho-vin-mozhe-viyti-z-pid-kontrolyu-2436061.html (Last accessed: 09.11.2023) [In Ukrainian]

2. Addley E. (2023). ‘AI’ named most notable word of 2023 by Collins dictionary Chosen from a list that includes ‘greedflation’, ‘nepo baby’ and ‘deinfluencing’, use of term has quadrupled this year. E-resource. Accessmode: <https://amp.theguardian.com/technology/2023/nov/01/ai-named-most-notable-word-of-2023-by-collins-dictionary> (Last accessed: 09.11.2023)

3. Chomsky N., Roberts I. and Watumull J. (2023). Noam Chomsky: *The False Promise of ChatGPT*. E-resource. Accessmode: <https://www.nytimes.com/2023/03/08/opinion/noam-chomsky-chatgpt-ai.html> (Last accessed: 09.11.2023)

4. Human Brain/Cloud Interface. (2019). E-resource. Accessmode: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnins.2019.00112/full> (Last accessed: 09.11.2023)

5. Mok A. and Zinkula J. (2023). ChatGPT may be coming for our jobs. Here are the 10 roles that AI is most likely to replace. E-resource. Accessmode: <https://www.businessinsider.com/chatgpt-jobs-at-risk-replacement-artificial-intelligence-ai-labor-trends-2023-02?> (Last accessed: 09.11.2023)

6. Brovchenko V. (2023). Elon Mask vysloviv poboiuvannia, shcho shtuchnyi intelekt pozbavyt liudstvo sensu isnuvannia [Elon Musk expressed fears that artificial intelligence will deprive humanity of the meaning of existence]. E-resource. Accessmode: <https://prostomob.com/174903-ilon-mask-vysloviv-poboyuvannya-shho-shtuchnyj-intelekt-pozbavyt-lyudstvo-sensu-isnuvannya> (Last accessed: 09.11.2023) [In Ukrainian]

7. Elon Mask nazvav naibilshu zahrozu dlia liudstva [Elon Musk named the greatest threat to humanity]. (2023). E-resource. Accessmode: https://tsn.ua/nauka_it/ilon-mask-nazvav-naybilshu-zagrozu-dlya-lyudstva-2441902.html (Last accessed: 09.11.2023) [In Ukrainian]

8. Kreml hotuie «importozamishchennia» Google: *tak krasyyvo nazyvatymetsia vvedennia tsyfrovoy dyktatury*. (2023). E-resource. Accessmode: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/kreml-gotue-importozamischennya-google-tak-krasivo-nazivatimetsya-vvedennya-tsifrovoy-diktaturi.htm> (Last accessed: 21.02.2023) [In Ukrainian]

9. Oros Yu. (2023). *Shtuchnyi intelekt iz chasom zalyshyt usikh bez roboty*, – *Elon Mask* [Artificial intelligence will eventually put everyone out of work – Elon Musk]. E-resource. Accessmode: <https://itc.ua/ua/novini/shtuchnyj-intelekt-z-chasom-zalyshyt-usih-bez-roboty-ilon-mask/> (Last accessed: 09.11.2023) [In Ukrainian]

10. Sakvarelidze D. (2023). *My – svidky naslidkiv hlobalnykh Tech ta IT revoliutsii*. [We are witnesses of the consequences of global Tech and IT revolutions] E-resource. Accessmode: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/sakvarelidze/6542959311e0f/> (Last accessed: 09.11.2023) [In Ukrainian]